

Чорний В. В.

ФОРМУВАННЯ АКТИВІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Проведено аналіз проблемних аспектів існуючого механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості на різних рівнях його функціонування та запропоновано засоби їх елімінації згідно з Енергетичною стратегією України-2035. Обґрунтовано шляхи удосконалення механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств даної галузі. Розроблено активізаційний механізм управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.

Ключові слова: *інвестиційне забезпечення, підприємства газової промисловості, механізм управління інвестиційним забезпеченням підприємств.*

1. Вступ

Ефективному функціонуванню підприємств газової промисловості належить провідна роль у формуванні та забезпеченні економічної безпеки країни для її сталого економічного розвитку. Україна є значним споживачем первинних енергоресурсів, в той час як власні потреби у природному газі задовольняються лише на 30–40 %, що спричинює високу енергозалежність країни, велику частку імпортих енергоносіїв та дефіцит власних газових ресурсів. Проект Енергетичної стратегії України передбачає зниження до 2035 року енергоємності ВВП з 0,36 кг н.е./1 дол. до 0,17, що посилює роль пошуку нових ефективних методів інвестиційного забезпечення для заміни зношених основних засобів підприємств газової промисловості, впровадження сучасних технологій видобутку, тому проблема формування активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням набуває особливої актуальності [1].

2. Об'єкт дослідження та його технологічний аудит

З метою ефективного формування активізаційного механізму інвестиційного забезпечення українських підприємств газової промисловості проведено дослідження зарубіжного досвіду залучення інвестицій підприємствами даної промисловості. Було виявлено, що ефективним механізмом інвестиційного забезпечення за останні 20 років є первинне публічне розміщення акцій (ППРА), в якості об'єктів дослідження обрані шістнадцять підприємств з країн СНД газової промисловості, які за останні двадцять років звертались до ринку ППРА з метою залучення іноземних інвестицій [2]. Саме тому, треба формувати активізаційний механізм інвестиційного забезпечення українських підприємств газової промисловості на основі використання зарубіжного досвіду.

3. Мета та задачі дослідження

Метою проведених досліджень була розробка активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні основні задачі:

1. Провести аналіз проблемних аспектів існуючого механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.
2. Запропонувати засоби елімінації проблемних аспектів існуючого механізму згідно з Енергетичною стратегією України-2035 промисловості на різних рівнях його функціонування.
3. Обґрунтувати шляхи удосконалення механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.
4. Розробити активізаційний механізм управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.

4. Аналіз літературних даних

Теоретичним та практичним основам інвестиційного забезпечення підприємств присвячено велику кількість наукових праць, що підтверджує актуальність даної тематики. Вагомий внесок у розробку теоретичних засад інвестиційного забезпечення ще у 1977 році здійснили зарубіжні вчені [3], проте в даній роботі розглянуто лише основи інвестування. Принципи інвестування, що висвітлені в роботі [4] необхідні для ефективного формування активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств. У роботах [5, 6] досліджені інноваційно-інвестиційні моделі розвитку української енергетики. Дослідження [7–11] присвячені функціонуванню організаційно-економічного механізму та аналізу його елементів.

В публікаціях [12, 13] висвітлені проблеми розвитку українських підприємств газової промисловості. Проте,

і на сьогодні, в даній сфері залишається багато не вирішених та дискусійних питань, пов'язаних, зокрема, з формуванням механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств.

5. Матеріали та методи досліджень

Для вирішення поставлених завдань було використано наступні методи: аналізу та синтезу, індукція та дедукція, діалектичний, абстрактно-логічний методи, порівняльного співставлення, монографічний та графо-аналітичний методи.

6. Результати досліджень

В умовах постійної мінливості економічного середовища пріоритети залучення інвестицій також носять мінливий характер. Встановлення галузевих пріоритетів залучення інвестицій повинно базуватись на визначені економічних важелів, адресності та сприянні технічному просуванню. Набір інструментів і засобів інвестиційного сприяння не являється універсальним набором: механізми управління інвестиційним забезпеченням потрібно не тільки формувати, але й розвивати, змінювати та оцінювати з точки зору ефективності управління. Тобто, вони повинні володіти властивістю адаптації сформованих засобів впливу до змін умов і факторів внутрішнього та зовнішнього середовища промислових підприємств.

Газова промисловість (ГП) — провідна галузь паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) України, від надійної роботи якої, значною мірою, залежать стабільність та розвиток національної економіки. Для успішного функціонування підприємств ГП необхідні заходи щодо реконструкції по технічному переозброєнню лінійної частини магістральних газопроводів, газорозподільних станцій, компресорних станцій, капітальних ремонтів дільниць комерційного заміру газу на пунктах виміру газу та газорозподільних станцій та ін. Виконання згаданих програм, як і взагалі стабільне функціонування такої наукоємної галузі як газова, неможливе без відповідного науково-технічного забезпечення, яке в сучасних умовах потребує стабільного, активного інвестування [12, 13].

Запропоновані категорії теоретико-методологічного підґрунтя елементів механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств ГП України з урахуванням рішення задач технологічного розвитку і виробничого зростання, системно-структурний підхід до дослідження процесів інвестиційної діяльності підприємств ГП України, заснований на розгляді взаємообумовлених зв'язків між структурними компонентами функціонування української газової промисловості, дозволяють обґрунтувати напрями формування активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємства ГП [10, 11, 14]. Тому, далі розглянемо рівні дії механізму управління інвестиційним забезпеченням в підприємства ГП України, які можуть бути оптимізовані шляхом синхронізації зі стратегічними програмами технологічного розвитку підприємств ГП, виробничого зростання в рамках галузевих і міжгалузевих технологічних платформ, передбачених Енергетичною стратегією України на період до 2035 р. [1], Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р. (ДСРР-2020) [15].

Так, Енергетичною стратегією України до 2035 року (ЕСУ-2035) [1], розробленою з метою створення умов для надійного та якісного задоволення попиту на енергетичні продукти за найменших сукупних витрат, сформульований цілий ряд завдань, серед яких відносно розвитку та підвищення інвестиційної привабливості підприємств ГП можна виокремити наступні:

1) формування цілісної та дієвої системи управління та регулювання в паливно-енергетичному секторі, розвиток конкурентних відносин на ринках енергоносіїв;

2) поступова лібералізація та розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів і ринках пов'язаних послуг;

3) збільшення видобутку та виробництва власних енергоресурсів з урахуванням економіки видобування, а також збільшення обсягів енергії та енергопродуктів, видобутих із нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії;

4) диверсифікація зовнішніх джерел поставок енергетичних продуктів;

5) досягнення збалансованості економічно обґрунтованої цінової політики щодо енергетичних продуктів, яка повинна забезпечити покриття видатків на їх виробництво й доставку до кінцевого споживача, а також створення відповідних умов для надійного функціонування та сталого розвитку підприємств ПЕК;

6) створення умов для залучення до пек приватних інвестицій, нових технологій і сучасного досвіду ефективної роботи та ін.

В ЕСУ-2035 відмічається, що за умови фактичного розвитку макроекономічних показників та відповідно до сценарних припущень урядом очікується збільшення видобутку газу до 40–45 млрд. куб. м на рік і вихід на забезпечення 90 % власного споживання газу за умови доопрацювання порядку видачі ліцензій, УРП, оподаткування і активної роботи для залучення інвесторів; істотне скорочення державних витрат за умови припинення субсидування галузей з одночасним підвищенням ефективності роботи підприємств ПЕК; залучення необхідних інвестицій (близько 200 млрд. дол. США) в ПЕК [1].

Інвестиційні ресурси передбачаються, перш за все, на реалізацію заходів щодо диверсифікації джерел імпорту газу, а саме:

— проект імпорту СПГ зі традиційних світових джерел може бути реалізований за досягнення домовленості проходу танкерів із СПГ через протоки Босфор та Дарданели. Проект потребуватиме інвестицій у будівництво регазифікаційного терміналу і сполученої з ним інфраструктури; сумарний обсяг інвестицій може скласти 0,7–1 млрд. дол. США;

— імпорт СПГ з Азербайджану потребуватиме будівництва терміналу з регазифікації на території України і терміналу зі скраплення газу на території Грузії або Туреччини, а також розширення потужностей споруджуваного газопроводу з Азербайджану до Грузії або Туреччини. Сумарний обсяг інвестицій у такий проект може скласти 5–8 млрд. дол. США;

— імпорт каспійського газу, що передбачає будівництво газопроводу «Білий потік». Інвестиції у цей проект прямо залежать від потужності газопроводу: при потужності в 15 млрд. куб. м вартість будівництва «Білого потоку» і розширення наземної інфраструктури в Україні та Грузії або Туреччині складе близько 7–10 млрд. дол. США [1].

Дослідження процесів інвестування підприємств ГП у обсягах, які виокремлені ЕСУ-2030, й окремими підприємствами, зокрема, на сучасному етапі розвитку національної економіки мають ряд перешкод, які як безпосередньо, так опосередковано негативно впливають на всі рівні функціонування механізму управління інвестиційним забезпеченням (МУІЗ) у підприємства ГП України (табл. 1).

Як видно з табл. 1 найбільша кількість перешкод для активного залучення інвестицій в підприємства ГП України концентрується на рівні державного нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення

механізму (ДНПОМ) інвестування [6]. Вони не завжди мають безпосередній вплив на процеси залучення інвестицій, але у своїй сукупності створюють несприятливе бізнес-середовище для потенційних інвесторів і залежать від створення ефективних і прозорих інструментів регулювання газової промисловості взагалі. До таких причин непрямого впливу відносяться:

— високий ступінь виснаження первісних запасів великих родовищ та низькі темпи розвідки нових запасів, низька якість нових запасів, ускладнення умов видобутку газу в умовах дефіциту впровадження результатів науково-технічних досягнень;

Таблиця 1

Систематизація основних перешкод для активного залучення інвестицій в підприємства ГП України відповідно рівнів функціонування МУІЗ та засоби їх елімінації згідно з ЕСУ-2030

Перешкоди	Засоби усунення перешкод відповідно ЕСУ-2030	Рівень функціонування МУІЗ
1) несприятливі макроекономічні, бізнес-умови, стримуючі виробництво фактори: недосконале законодавство, високі тарифи, низький платоспроможний попит, високі процентні ставки за кредитами	поступове виведення регульованих цін і тарифів на енергоресурси на конкурентний рівень, який містить у собі інвестиційну складову, достатню для забезпечення необхідного повернення на інвестиції підприємствам ГП та ін. інвесторам; адаптація законодавства України до нормативів ЄС в газовій сфері	РМ ДНПОМ
2) державна монополізація газової промисловості	реформування Національної акціонерної компанії «Нафтогаз» України	ДНПОМ
3) високий ступінь виснаження первісних запасів великих родовищ та низькі темпи розвідки нових запасів, низька якість нових запасів, підвищення глибини буріння, ускладнення умов видобутку газу в умовах дефіциту впровадження результатів науково-технічних досягнень	розроблення нових родовищ на суші, у тому числі дрібних; впровадження ефективних технологій буріння на глибини 6000–7000 м; підвищення віддачі пласта на наявних свердловинах	ВГМ
4) високий ступінь зношування основних фондів ГТС; висока вартість прокладки нових труб	модернізація завантаженої частини ГТС; консервація або виведення з експлуатації незавантажених сегментів ГТС; виділення газотранспортної системи у самостійний суб'єкт господарювання з незалежним управлінням; збереження участі держави у власності й управлінні ГТС з метою контролю над стратегічно важливим для розвитку економіки й забезпечення потреб населення об'єктом; забезпечення можливості рівного доступу наявних і потенційних постачальників і споживачів до газотранспортної інфраструктури шляхом розроблення і затвердження методології визначення вільних потужностей, принципів і процедур приєднання та транспортування газу, і з здійсненням контролю над її дотриманням	ВГМ
5) обмеженість залучення приватних видобувних, сервісних компаній, які володіють достатніми інвестиційними і інноваційними ресурсами, до розвідки й видобутку газу на території України	продаж пакетів акцій підприємств із відкритою пропозицією ціни за принципом аукціону, а також за рахунок залучення інвестицій у капітал у рамках державно-приватного партнерства	РМ ДНПОМ
6) надмірне оподаткування на стадії розвідувальних і пошукових робіт, відсутність заохочувальних заходів, інвестиційних пільг на стадії пошуку, розвідки та освоєння родовищ, для розробки низькорентабельних запасів; висока вартість придбання права на надрокористування через аукціонні торги	тимчасове введення більш сприятливих умов оподаткування, проведення сприятливої митної політики щодо ввезення устаткування для капітальних проектів, застосування прискореної амортизації, підтримка українського машинобудування для газовидобувної промисловості, тощо	ДНПОМ
7) відсутність гарантій прав надрокористувачів, що відкрив родовище за власні кошти, на одержання дозволу для наступного проведення розвідувальних і видобувних робіт	забезпечення державою сприятливого середовища для функціонування бізнесу й наявності довгострокових стабільних і прозорих правил роботи на газовому ринку; кошти комерційних компаній розглядаються як основний механізм фінансування інвестицій у розвиток підприємств ГП; гармонізація чинного законодавства з правовою базою ЄС	ДНПОМ
8) недостатня конкуренція між постачальниками на ринку газу України для забезпечення формування оптимального ціноутворення, своєчасного усунення негативних проявів скорочення або переривання поставок внаслідок виникнення форс-мажорних обставин; недостатня завантаженість ГТС	лібералізація ринку газу; диверсифікація джерела імпорту газу до України за рахунок: імпорту скрапленого природного газу (СПГ); імпорту газу з Азербайджану через газопровід «Білий потік»; імпорту з Європи шляхом використання наявної інфраструктури в реверсному напрямку; виключення можливості цінової диференціації завдяки єдиній системі тарифування на послуги транспортування і зберігання газу; підвищення операційної ефективності й відповідне зниження вартості транзиту для посилення конкурентних переваг ГТС; створення хабу щодо спотових закупівель в центральній частині Європи; інтеграція до енергетичного простору ЄС	РМ ДНПОМ
9) невідповідність фінансово-економічних показників українських підприємств ГП вимогам потенційних інвесторів	створення сприятливого інвестиційного клімату в секторі видобутку газу; усунення істотного державного цінового субсидування окремих груп споживачів; застосування критеріїв оцінки інвестиційної привабливості підприємств ГП	ВГМ

Примітка: розроблено автором; ВГМ — внутрішньогосподарський механізм управління інвестиційним забезпеченням; РМ — ринковий механізм управління інвестиційним забезпеченням; ДНПОМ — державне нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення залучення інвестицій

Таблиця 2

Шляхи удосконалення механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємства ГП України

Рівень функціонування МУІЗ	Шляхи удосконалення МУІЗ
РМ	1) диверсифікація джерела імпорту газу до України; 2) удосконалення механізму тарифоутворення, який містить у собі інвестиційну складову, достатню для забезпечення необхідного повернення на інвестиції підприємствам ГП та ін.; 3) посилення конкурентних переваг ГТС; 4) лібералізація ринку газу
ВГМ	1) сумісне державне і приватне ініціювання розробки нових родовищ, у тому числі дрібних, впровадження ефективних технологій буріння за умов створення сприятливих інвестиційних умов; 2) удосконалення методики оцінки інвестиційної привабливості підприємств ГП; 3) оптимізація механізмів експлуатації сегментів ГТС; 4) створення хабу щодо спотової закупівлі в центральній частині Європи; 5) продаж пакетів акцій підприємств із відкритою пропозицією ціни за принципом аукціону, засобами виходу на ринки IPO
ДНПОМ	1) виділення ГТС у самостійний суб'єкт господарювання з незалежним управлінням, але при збереженні участі держави у власності й управлінні; 2) розроблення і затвердження методології визначення вільних потужностей, принципів і процедур приєднання та транспортування газу, і здійсненням контролю над її дотриманням; 3) адаптація українського законодавства до енергетичного законодавства ЄС; 4) реформування Національної акціонерної компанії «Нафтогаз» України; 5) тимчасове введення більш сприятливих умов оподаткування; 6) проведення сприятливої митної політики щодо ввезення устаткування для проектів підприємств ГП; 7) забезпечення державою сприятливого середовища для функціонування бізнесу, довгострокових стабільних і прозорих правил роботи на газовому ринку; 8) націлення механізму фінансування інвестицій у розвиток підприємств ГП на кошти комерційних компаній; 9) усунення істотного державного цінового субсидування окремих груп споживачів газу

Примітка: розроблено автором

— залежність від одного постачальника газу, втрата ГТС статусу ексклюзивного транзитера газу до західних країн;
— несприятливі макроекономічні умови, низький платоспроможний попит споживачів та високі податки, високі процентні ставки за кредитами;
— невідповідність фінансово-економічних показників українських підприємств ГП вимогам потенційних інвесторів на фоні несприятливого бізнес-середовища в країні, невизначеність еталонних значень даних показників як індикатору для прийняття позитивних інвестиційних рішень [16].

Серед негативних причин прямого впливу на інвестиційну активність виділяються:

- надмірний державний вплив на об'єкти газової промисловості;
- недостатня прозорість механізмів інституційного регулювання та гарантування, що спричиняє обмеженість залучення приватних видобувних, сервісних компаній, які володіють достатніми інвестиційними і інноваційними ресурсами, до розвідки й видобутку газу;
- надмірне оподаткування на стадії розвідувальних і пошукових робіт, відсутність заохочувальних заходів у вигляді «податкових канікул», інвестиційних пільг на стадії пошуку, розвідки та освоєння родовищ до початку промислової розробки; відсутність економічних пільг для розробки низькорентабельних запасів;
- застосування виключно аукціонної форми одержання права на надрокористування, відсутність недосконалість методики оцінки кращих проектних рішень, механізму оцінки і подальшого планування потрібних обсягів інвестування в розробку родовищ;
- висока вартість придбання права на надрокористування через аукціонні торги;
- відсутність гарантій прав надрокористувачів, які відкривають родовище за власні кошти, на одержання дозволу для наступного проведення розвідувальних і видобувних робіт.

Для усунення зазначених вище недоліків у функціонуванні існуючого МУІЗ в підприємства ГП України було виокремлено шляхи удосконалення зазначеного механізму відповідно рівнів його функціонування (табл. 2), які було розроблено з урахуванням основних вимог та завдань, означених державною Енергетичною стратегією України (ЕСУ-2035).

Отже, на рис. 1 представлені елементи удосконалення МУІЗ в підприємства ГП України, які представлено у вигляді активізаційного механізму управління інвестиційного забезпечення з урахуванням української специфіки газової промисловості, відповідних рівнів його функціонування та розробленого економіко-математичного апарату.

Представлені на рис. 1 елементи активізаційного механізму інвестиційного забезпечення (АМУІЗ) підприємств ГП України вміщують заходи, які мають як прямий вплив на підвищення інвестиційної привабливості підприємств, так і опосередкований.

Так, більшість елементів рівнів ринкового механізму залучення інвестицій, нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення механізму мають безпосередній вплив на бізнес-умови для інвестиційної діяльності.

На рис. 1 відображені елементи АМУІЗ, які сприятимуть підвищенню рівня інвестиційної привабливості підприємств ГП, а саме:

1. Адаптація законодавства до норм ЄС відповідно процесам інтеграції до енергетичного простору ЄС спираючись на договірну базу двосторонніх відносин, яку відображено в Договорі до Енергетичної Хартії (1994 р.), Меморандумі між Україною та ЄС про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі (2005 р.), Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства (ДЕС) (2005 р.), Спільній заяві за результатами Спільної СС-Україна міжнародної інвестиційної конференції щодо модернізації газотранзитної системи України (2009 р.)

2. Зазначені правові інструменти визначають в якості головної мети співробітництва в енергетиці — інтеграцію до єдиного правового простору ЄС на базі поступової імплементації *acquis* ЄС для підвищення рівня європейської енергетичної безпеки та розвитку

конкурентних ринків; досягнення ефективної реалізації принципів захисту та заохочення іноземних інвестицій в енергетику на основі розширення національного режиму або режиму найбільшого сприяння, свободи торгівлі енергетичними матеріалами, продуктами та відповідним енергетичним устаткуванням на засадах правил СОТ, вільного транзиту енергоносіїв; встановлення сталих зв'язків зі структурами ЄК щодо регулювання заходів ЄС у сфері енергетики, операторських функцій, захисту та координації спільних дій країн-членів ЄС у кризових ситуаціях використовувати формат членства в ДЕС з метою впливу на формування порядку денного засідань Газової координаційної групи ЄС, особливо при розв'язанні кризових ситуацій, пов'язаних з поставками та транзитом російського газу територією України тощо [5].

нання України до ДЕС, а також Регламенту (ЄС) № 715/2009, що є обов'язковим для всіх європейських операторів газотранспортних систем та набуває чинності для України 01.01.2015 р.

3. Виділення ГТС у самостійний суб'єкт господарювання, так звані системні оператори, з незалежним управлінням зі збереження держави у власності й управлінні, що передбачає встановлення механізмів співробітництва національних регуляторів енергетики з системними операторами щодо регулювання європейських ГТС (ENTSO-G), гармонізацію їх повноважень в рамках структури ЄС, яка має чітку компетенцію і повноваження ухвалювати індивідуальні регуляторні рішення. Надання Національній комісії (НКРЕ), що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, незалежного статусу сприятиме справедливому регулюванню у газовому секторі. Компетенція НКРЕ має поширюватися на транскордонні інтерконектори ГТС, врегулювання транскордонних спорів і конфліктів, пов'язаних з доступом або використанням системи. У результаті – створення засад для реальної інтеграції газових ринків обох сторін на основі синхронізації ГТС України з ГТС ЄС. Системні оператори мають бути фінансово незалежними та планувати інвестиції з власних коштів на підтримку високого технічного стану системи передачі енергії. Управління всією системою передачі енергії здійснюється без розподілу на транскордонні (транзитні) та розподільчі мережі. Діяльність системного оператора з управління, зокрема, газовими мережами в будь-який спосіб не може бути пов'язаною з ціною газу, що транспортується системою, і він не може бути власником газу.

4. Введення методології визначення вільних потужностей, принципів і процедур приєднання до ГТС, і з здійсненням держконтролю над її дотриманням можливе за умов синхронізації функціонування ГТС України і мережі ЕМТ80-в, яка функціонує в ЄС. Синхронізація ГТС України з ЄС має укріпити

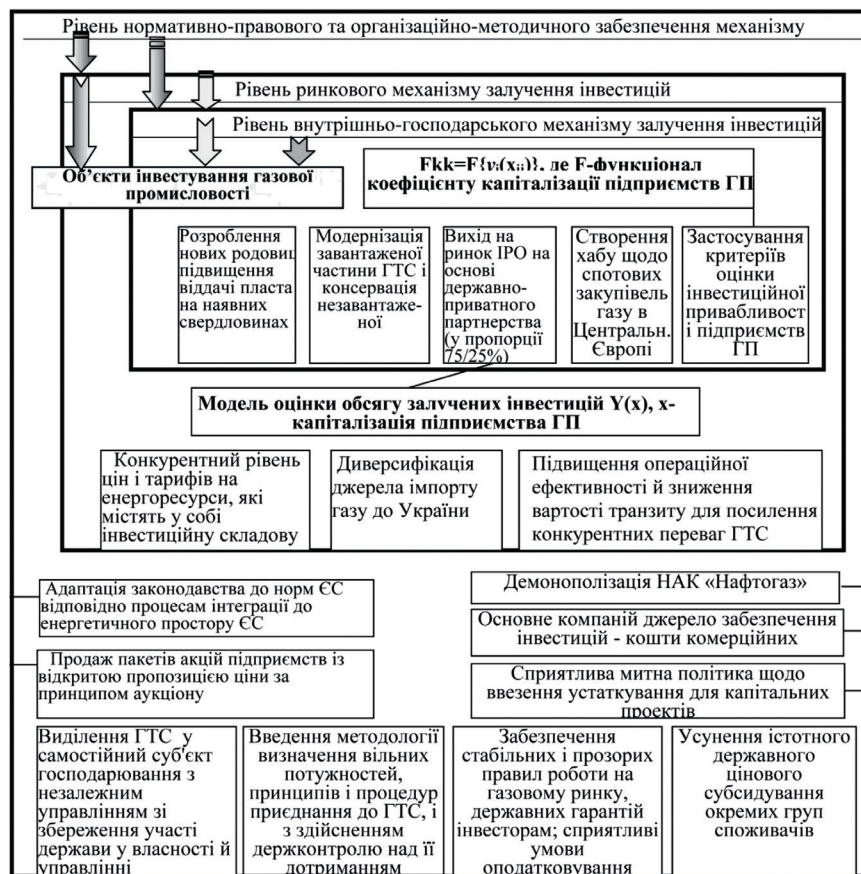

Рис. 1. Активізаційний механізм інвестиційного забезпечення підприємств ГП України з урахуванням основних положень Енергетичної стратегії України-2035 (розроблено автором)

Досягнення даних цілей вимагає забезпечити в країні: — правовий незалежний статус Національного регулюючого органу у сфері енергетики; — функціональні засади відокремлення системних операторів (компаній з транспортування, постачання газу) від НАК «Нафтогаз України»; — захист найбільш уразливих груп споживачів, встановивши мінімальні обсяги газу для укладення контрактів з постачальниками та передбачивши безкоштовне право споживача змінювати місцевого провайдера газу; — вільний та недискримінаційний доступ до мереж постачання газу, відповідно до Регламенту (ЄС) № 1775/2005 і згідно з Протоколом про приєд-

енергетичну безпеку, посилити надійність функціонування інтегрованого газового ринку Україна-ЄС з охопленням як транспортної інфраструктури, так і ПСГ України.

Реформування Україною газового сектору на базі зобов'язань України в рамках ДЕС — є обов'язковою передумовою повноцінної українсько-європейської синхронізації ГТС. За умов синхронізації та збільшення потужностей українських ПСГ постає питання про адаптацію тарифної політики щодо зберігання газу, послуг з його закачування та відбору з ПСГ України до умов ведення бізнесу в ЄС. Переваги для користування українськими ПСГ для інвесторів і трейдерів пов'язуватимуться із гармонізацією чинного законодавства

з правовою базою ЄС, що гарантуватимуть виконання контрактів щодо надійної подачі газу відповідно до вказаних маршрутів і термінів [17].

5. Забезпечення стабільних і прозорих правил роботи на газовому ринку, державних гарантій інвесторам; створення сприятливих умов оподаткування передбачає формування сприятливого інвестиційного клімату як для іноземних, так і для українських інвесторів на основі:

- удосконалення законодавства щодо посилення гарантій приватному капіталу на отримання інвестиційних доходів при здійсненні довгострокових інвестицій, гарантій від примусових вилучень, від некомерційних ризиків, гарантій для поверненого з-за кордону капіталу та його легального інвестування в газову промисловість країни;
- впровадження системи звітування відповідно до механізму Ініціативи прозорості видобувних галузей;
- зниження ризиків використання родовищ і спрощення процесу видачі ліцензій і угод про розподіл продукції.

Зазначені заходи повинні ґрунтуватись на принципах:

- 1) партнерських стосунків України із зарубіжними інвесторами;
- 2) взаємоповаги економічних інтересів, взаємного економічного прагматизму та пріоритетів;
- 3) відповідності міжнародним договорам, нормам і правилам, гарантованого виконання рішень іноземних арбітражів;
- 4) невтручання органів влади у ринкові механізми перерозподілу споживчого ринку;
- 5) забезпечення спрощенню, прозорості чіткості в інтерпретації українського законодавства, яке виключало б засилля бюрократії та корупційні схеми.

Однією із основних складових формування сприятливого інвестиційного клімату є зосередження уваги на зниженні податкового навантаження, вдосконалення практики податкового адміністрування та стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності; забезпечення доступності кредитів підприємств ГП шляхом зниження їх вартості на основі зниження норм системи резервування коштів комерційних банків та створення стимулюючої системи обов'язкового резервування для банків, які кредитують інвестиційні проекти підприємств ГП. Так, норми резервування в Україні в середньому становлять 6–9 відсотків залучених коштів [18] і не враховують індивідуальних показників, діяльності банків: якості кредитного портфеля, напрямів кредитних вкладень.

Необхідно скасувати численні спеціальні податки і збори, які сумарно генерують 2 % доходів державного бюджету, але вимагає окремого адміністрування збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності [19].

Також пропонується суми коштів, які надходять до підприємств ГП у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права, емітовані даним підприємством, в тому числі грошові або майнові внески згідно з договорами про спільну діяльність на території України без створення юридичної особи, при обчисленні об'єкта оподаткування даного підприємства, яке отримало такий внесок до статутного фонду, не враховувати в складі доходу при їх отриманні.

6. Конкурентний рівень цін і тарифів на енергоресурси, які містять у собі інвестиційну складову, усунення істотного державного цінового субсидування окремих

груп споживачів має визначатися на основі ринкових законів попиту та пропозиції, у результаті конкуренції між цінами на газ українського видобутку, імпортованого газу та альтернативного палива, а НАК «Нафтогаз України» доцільно продавати газ організаціям бюджетної сфери за рентабельною ціною, скасувавши перехресне субсидування. Зміни у ціновій політиці, створення дієвої системи адресного субсидування малозабезпеченої групи населення також повинні бути підкріплені змінами у національному законодавстві на засадах адаптації до нормативів ЄС у рамках ДЕС.

Зазначені пропозиції ґрунтуються на досвіді ефективного реформування ГП країн ЄС, де було доведено, що саме на рівні кінцевого споживача формується найвища ціна енергії. Водночас, найбільш негативним і конкретним прикладом, що спонукав Європейську комісію вести радикальні зміни до енергетичного законодавства ЄС, була діяльність європейських «компаній-чемпіонів», зокрема, у Франції, Німеччині та Італії — EDF (Франція), EON (Німеччина) та ENI (Італія). З 2007 р. точилася запекла дискусія ЄК з компаніями-монополістами через необхідність реалізації основоположної мети цього пакета — принципу «відокремлення». Як наслідок, законопроект набув чинності лише у вересні 2009 р. У його основу покладені директиви ЄС № 2009/73/ЄС про внутрішній ринок газу та інші. За результатом досягнутого компромісу було передбачено два варіанти розв'язання цієї проблеми, а пізніше, на вимогу Франції та Німеччини, було додано третій варіант [17].

7. Демоніфікація НАК «Нафтогаз», організація здійснення продажів пакетів акцій підприємств із відкритою пропозицією ціни за принципом аукціону — наступні елементи АМУІЗ в підприємства ГП України, які розглядаються потенційними інвесторами як ефективна реструктуризація НАК «Нафтогаз України» засобами приватизації основних активів компаній за участі держави (у співвідношенні 80 % державний пакет акцій, 20 % — приватний) з метою покращення її фінансового стану. Як відомо, саме індикатор фінансового стану підприємства є основною передумовою активізації інвестиційної діяльності. Зазначена реорганізація компанії можлива за участю компетентних спеціалістів консалтингових компаній таких як, наприклад Ernst & Young, Rothschild Group та ін. Підвищення операційної ефективності й зниження вартості транзиту для посилення конкурентних переваг ГТС шляхом забезпечення можливості рівного доступу наявних і потенційних постачальників і споживачів до газотранспортної інфраструктури; розроблення і затвердження методології визначення вільних потужностей, принципів і процедур приєднання та транспортування газу, і здійснення контролю над її дотриманням; зниження вартості транзиту для посилення конкурентних переваг ГТС; виключення можливості цінової диференціації завдяки єдиній системі тарифоутворення на послуги транспортування і зберігання газу.

8. Диверсифікація джерела імпорту газу до України доцільно здійснювати за рахунок: імпорту скрапленого природного газу (СПГ), імпорту газу з Азербайджану через газопровід «Білий потік», з Європи шляхом використання наявної інфраструктури в реверсному напрямку (Німеччина-Чехія-Словаччина або Туреччина-Болгарія-Румунія).

Розглядаючи елементи рівня внутрішньо-господарського механізму залучення інвестицій (рис. 1) необхідно

відмітити, що вони в основному відносяться до опосередкованих засобів удосконалення МУІЗ в підприємства ГП України. Розглянемо далі більш докладно кожний елемент окремо:

1. Розроблення нових родовищ на суші, у тому числі дрібних, а також впровадження ефективних технологій буріння на глибині 6000–7000 м та підвищення віддачі пластів на наявних свердловинах мають можливість зберегти і поступово підвищувати стабільні обсяги видобутку газу. При чому ускладнення умов видобутку спричинить поступове зростання собівартості, тому паралельно необхідно підвищувати операційну ефективність державних видобувних компаній. З урахуванням цих тенденцій згідно з прогнозом оцінкою ЕСУ-2035 [4] середнє зростання собівартості в 2010–2030 р.р. складе 3–5 % на рік, у результаті чого в 2030 р. середньозважена собівартість складе від 650 до 900 грн. за 1 тис. куб. м. Зростання обсягу геологорозвідувальних робіт, що потрібне для нарощування видобутку з нових родовищ, можливе тільки при здійсненні інвестицій у геологорозвідувальні роботи. Збільшення глибини буріння й більш широке поширення заходів із підвищення віддачі пласта, у свою чергу, потребуватимуть додаткових інвестицій у видобуток, а загальний обсяг інвестицій у галузь за прогнозами уряду буде збільшуватися на 3–5 % на рік і за весь період до 2030 р. складе 110–125 млрд. грн.

2. Модернізація завантаженої частини ГТС і консервація або виведення з експлуатації незавантажених сегментів ГТС, які спрямовані на підвищення її надійності та ефективності використання. При цьому модернізація повинна включати заміну газоперекачувальних агрегатів, газотурбінних агрегатів на електроприводі за умов окупності такої заміни з урахуванням інвестицій у підвідні лінії електропередачі; підвищення герметичності ГТС, рівня автоматизації процесів та поліпшення систем контролю; створення хабу щодо спотових закупівель газу в Центральній Європі, який дозволить забезпечити безперервність у системі транспортування газу. Але зазначені заходи доцільні за умов відповідного обсягу навантаження ГТС.

3. Удосконалення методу комплексної оцінки інвестиційної привабливості підприємств з урахуванням української специфіки газової промисловості (рис. 1) засобами розробленого економіко-математичного апарату щодо визначення рівня коефіцієнту капіталізації $F_{kk} = F(y_i(x_{ij}))$ як одного з основних показників інвестиційної привабливості підприємств ГП в залежності від виробничих, фінансово-економічних індикаторів діяльності підприємств ГП і з урахуванням кількісної і якісної характеристики специфіки корпоративного управління і ринкових позицій даних підприємств. Запропоновані економетричні моделі дозволяють виявити слабкі показники управлінсько-економічного стану підприємства, які спричиняють недостатність досягнутого рівня привабливості для інвесторів у певному періоді часу. Але значення коефіцієнтів капіталізації, які можливо отримати в залежності від зазначених параметрів, будуть відбивати поточний рівень інвестиційної привабливості, не дають змоги отримати перелік еталонних значень цих параметрів, які були б орієнтиром для підвищення рівня інвестиційної привабливості.

4. Останнім елементом АМУІЗ, його внутрішньогосподарського рівня механізму залучення інвести-

цій (рис. 1), який також відноситься до опосередкованих засобів удосконалення АМУІЗ в підприємства ГП України є мобілізація діяльності підприємства щодо його виходу на ринок первинного публічного розміщення акцій на основі державно-приватного партнерства (у пропорції 75/25 %).

Так, згідно з цільовою спрямованістю ЕСУ-2035 визначений обсяг необхідних інвестицій у розвідку та видобуток традиційного газу (збільшення глибини буріння, розширення використання заходів підвищення віддачі пластів), який складає 110–125 млрд. грн., у розвідку та видобуток нетрадиційного газу — 55–65 млрд. грн. (газу щільних порід), 35–45 млрд. грн. (сланцевого газу), — 12–15 млрд. грн. (метану вугільних пластів). Здійснення зазначених інвестицій і фінансування розвитку ПЕК України рекомендується здійснювати як комерційними компаніями (приватними або державними), так і державою в рамках зазначених далі основних механізмів, а саме:

- самостійне інвестування комерційними компаніями (приватними або державними) у рамках природних процесів функціонування бізнесу за рахунок власних коштів або позикового фінансування;
- прямі державні інвестиції (у тому числі й за рахунок залучення зовнішніх позик від міжнародних організацій для реалізації складних інфраструктурних проектів) у разі, якщо енергетичні об'єкти перебувають у державній власності і держава планує продовжувати зберігати над ними контроль.

Отже, в умовах загострення потреби в підвищенні обсягів інвестиційних ресурсів та орієнтації урядовими структурами підприємств ГП України на зосередженні процесів інвестування за рахунок комерційних компаній у запропонованому в роботі АМУІЗ (рис. 1) рекомендується впровадження процедури виходу підприємств на ринок первинного публічного розміщення акцій з метою залучення інвестиційних ресурсів.

7. SWOT-аналіз результатів досліджень

Сильною стороною у проведеному дослідженні є аналіз проблемних аспектів існуючого механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової та пропозиції щодо засобів їх елімінації згідно з Енергетичною стратегією України-2035 промисловості на різних рівнях його функціонування, а також формування активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості.

Слабкою стороною є те, що незавжди всі необхідні дані для дослідження є у всезагальному доступі.

Можливостями для подальших дослідження є переймання досвіду зарубіжних країн щодо ефективного впровадження запропонованого активізаційного механізму управління інвестиційним забезпеченням.

Загрозами для результатів проведених досліджень є те, що в умовах постійної мінливості економічного середовища пріоритети залучення інвестицій також носять мінливий характер. Тому, запропонований механізм необхідно в майбутньому адаптувати відповідно до змін зовнішнього середовища.

8. Висновки

1. В результаті аналізу процесів інвестування підприємств газової промисловості виокремлено основні

перешкоди для активного залучення інвестицій в підприємства даної промисловості, які поділяються на ті, що мають прямий вплив на інвестиційну привабливість українських підприємств ГП та опосередкований. Перешкоди прямого впливу:

- надмірний державний вплив на об'єкти газової промисловості, недостатня прозорість механізмів інституційного регулювання та гарантування;
- надмірне оподаткування та відсутність економічних та фіскальних пільг для промислової розробки запасів газу;
- застосування виключно аукціонної форми одержання права на надрокористування;
- висока вартість придбання права на надрокористування через аукціонні торги та ін.

2. Проведене дослідження надало змогу запропонувати засоби елімінації проблемних аспектів існуючого механізму згідно з Енергетичною стратегією України-2035 промисловості на різних рівнях його функціонування. Зокрема: поступове виведення регульованих цін і тарифів на енергоресурси на конкурентний рівень; реформування Національної акціонерної компанії «Нафтогаз» України; розроблення нових родовищ на суші, у тому числі дрібних; впровадження ефективних технологій буріння на глибині 6000–7000 м; підвищення віддачі пласта на наявних свердловинах; модернізація завантаженої частини ГТС; консервація або виведення з експлуатації незавантажених сегментів ГТС; виділення газотранспортної системи у самостійний суб'єкт господарювання з незалежним управлінням та ін.

3. На основі аналізу проблемних аспектів існуючого механізму управління інвестиційним забезпеченням підприємств ГП обґрунтовано шляхи удосконалення даного механізму, що реалізуються у запропонованому в роботі активізаційному механізмі управління інвестиційним забезпеченням та поділяються на різні рівні його функціонування, а саме:

- ринковий, на якому доцільні:
  - а) диверсифікація джерел імпорту газу до України;
  - б) удосконалення механізму тарифоутворення, який містить у собі інвестиційну складову, достатню для забезпечення необхідного повернення на інвестиції підприємствам ГП та інші;
- внутрішньогосподарський з елементами удосконаленнями:
  - а) сумісне державне і приватне ініціювання розробки нових родовищ;
  - б) удосконалення методики оцінки інвестиційної привабливості підприємств ГП;
  - в) оптимізація механізмів експлуатації сегментів ГТС;
  - г) створення хабу щодо спотової закупівлі в центральній частині Європи;
  - д) продаж пакетів акцій підприємств із відкритою пропозицією ціни за принципом аукціону, засобами виходу на ринки ППРА та інші;
- рівень державного нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення залучення інвестицій:
  - а) виділення ГТС у самостійний суб'єкт господарювання з незалежним управлінням, але при збереженні участі держави у власності й управлінні;
  - б) розроблення і затвердження методології визначення вільних потужностей, принципів і процедур

приєднання та транспортування газу, і здійсненням контролю над її дотриманням;

- в) адаптація українського законодавства до енергетичного законодавства ЄС;
- г) реформування Національної акціонерної компанії «Нафтогаз» України;
- д) тимчасове введення більш сприятливих умов оподаткування;
- е) проведення сприятливої митної політики щодо ввезення устаткування для проектів підприємств ГП та інші.

4. За результатами проведеного дослідження розроблено активізаційний механізм управління інвестиційним забезпеченням підприємств газової промисловості, впровадження якого дозволить підприємствам даної промисловості збільшити свою інвестиційну привабливість та ефективно провести процедуру виходу підприємств на ринок первинного публічного розміщення акцій з метою залучення необхідного обсягу інвестиційних ресурсів для модернізації досліджуваних підприємств.

Література

1. Енергетична стратегія України на період до 2035 [Електронний ресурс]. — Київ, 2014. — Режим доступу: \www/URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Energy%20Strategy%202035.pdf
2. Поиск IPO/SPO [Электронный ресурс] // PREQVECA. — Режим доступа: \www/URL: <http://www.preqveca.ru/placements/>
3. Sharpe, W. Investments [Text] / W. Sharpe, G. J. Alexander, J. W. Bailey. — Ed. 6. — Prentice Hall, 1998. — 962 p.
4. Bodie, Z. Essentials of Investments [Text] / Z. Bodie, A. Kane, A. Marcus. — Ed. 4. — McGraw-Hill/Irwin, 2005. — 726 p.
5. Gerasimchuk, V. G. Innovative-investment model of development of Ukrainian Economics [Text] / V. G. Gerasimchuk // Zbornik radova XIII naucno-strucna konferencija Industrijski sistemi IS. — Herceg Novi, Novi Sad: Fakultet tehnickih nauka, Odsek za industrijsko inzenjerstvo i menadzment, 2005. — № XI. — P. 19–22.
6. Дергачова, В. В. Инновационно-инвестиционная составляющая устойчивого развития энергетики Украины [Текст] / В. В. Дергачова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». — 2012. — № 9. — С. 15–23.
7. Книш, М. И. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности [Текст] / М. И. Книш. — СПб.: Бизнес-пресса, 2007. — 1120 с.
8. Copeland, T. Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies [Text] / T. Copeland, T. Koller, J. Murrin. — Ed. 3. — John Wiley & Sons, 2000. — 492 p.
9. McConnell, C. R. Economics: Principles, Problems, and Policies [Text] / C. R. McConnell, S. L. Brue, S. M. Flynn. — Ed. 19. — McGraw-Hill Education, 2011. — 896 p.
10. Марцин, В. С. Організаційно-економічний механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України [Текст] / В. С. Марцин // Вісник Університету банківської справи НБУ. — 2008. — № 3. — С. 52–57.
11. Тульчинська, С. О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу [Текст] / С. О. Тульчинська // Стратегічні пріоритети. — 2008. — № 1 (6). — С. 98–106.
12. Тищенко, Ю. Український незалежний центр політичних досліджень газотранспортної системи як «великий національний актив»: шлях до приватизації [Текст] / Ю. Тищенко // Економічні реформи. — 2002. — № 24/272. — С. 17.
13. Шандрівська, О. Управління газотранспортними компаніями на засадах маркетингу та логістики [Текст]: дис. ... канд. екон. наук / О. Шандрівська. — Львів, 2002. — 193 с.

14. Охріменко, О. О. Детермінанти інвестиційного забезпечення: принципи, механізми, ефективність [Текст] / О. О. Охріменко, І. М. Манаєнко // Економіка розвитку. — 2014. — № 1 (69). — С. 34–40.
15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. — Режим доступу: \www/URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>
16. Крейдич, І. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності [Текст] / І. М. Крейдич // Економіка та держава. — 2007. — № 11. — С. 18–23.
17. Розвиток газового сектору України в контексті євроінтеграції [Електронний ресурс]: аналітична доповідь. — Київ, 2014. — Режим доступу: \www/URL: http://razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=474
18. РБК-Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: \www/URL: <http://www.rbc.ua>
19. Концепція реформування податкової системи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: \www/URL: <http://www.me.gov.ua/Files/GetFile?fileId=af2c66dd-e98c-4a6a-92ee-51bfa904a7e9>

ФОРМИРОВАНИЕ АКТИВИЗАЦИОННОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМ ОБЕСПЕЧЕНИЕМ ПРЕДПРИЯТИЙ ГАЗОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Проведен анализ проблемных аспектов существующего механизма управления инвестиционным обеспечением пред-

приятий газовой промышленности на разных уровнях его функционирования и предложены способы их элиминации согласно Энергетической стратегии Украины-2035. Обоснованы пути усовершенствования механизма управления инвестиционным обеспечением предприятий данной отрасли. Разработан активизационный механизм управления инвестиционным обеспечением предприятий газовой промышленности.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, предприятия газовой промышленности, механизм управления инвестиционным обеспечением предприятий.

Чорній Вікторія Валеріївна, асистент, аспірант, кафедра менеджменту, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», Україна, e-mail: lukashpost@gmail.com.

Чорней Виктория Валерьевна, ассистент, аспирант, кафедра менеджмента, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт им. Игоря Сикорского», Украина.

Chornii Viktoria, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Ukraine, e-mail: lukashpost@gmail.com